

Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Zihin Kuramı ve Akran İlişkileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*

Sevim GÜRLEYİK**, Özlem GÖZÜN KAHRAMAN***

Makale Bilgisi	ÖZET
<i>Geliş Tarihi:</i> 15.03.2019	<p>Zihin Kuramı, insanın sosyal etkileşiminde rol oynayan sosyal bilişsel yetilerin en önemlilerinden birisini anlatmak için kullanılan bir kavramdır. Zihin kuramı, bebeklikten itibaren gelişmeye başlayan ve hayatın ilerleyen evrelerinde dahi gelişmeye devam eden bir beceridir. Bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı ve akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-6 yaş grubu 77 kız 78 erkek toplam 155 çocuk oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında “Zihin Kuramı Ölçeği” ve “Çocuk Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. “Zihin Kuramı Ölçeği” araştırmacı tarafından her çocuğa bireysel olarak uygulanmış, “Çocuk Davranış Ölçeği” sınıf öğretmenleri tarafından her çocuk için doldurularak değerlendirme yapılmıştır. Veri analizinde Kolmogorov Smirnov Testi sonuçlarına göre ikili değişkenlerde t-Testi, üç ve üzeri değişkenlerde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve korelasyon analizi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, Zihin Kuramı Ölçeği'nin Bilgi Erişimi ve İçerik Yanlış İnanç görevlerinde yaşa göre anlamlı farklılık bulunurken, çocuğun cinsiyetine göre zihin kuramı becerisinde anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir. Akran ilişkilerine ilişkin bulgular incelendiğinde ise, çocukların Çocuk Davranış Ölçeği'nin Akranlarına Karşı Saldırganlık ve Aşırı Hareketlilik boyutlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık görülürken, çocuğun yaşına göre akran ilişkilerinin anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Son olarak da Zihin Kuramı Ölçeği ve Çocuk Davranış Ölçeği sonuçlarına göre, zihin kuramı ve akran ilişkilerinin bazı boyutlarında zayıf yönlü ilişkiler olduğu tespit edilmiştir.</p>
<i>Kabul Tarihi:</i> 23.09.2019	
<i>Erken Görünüm Tarihi:</i> 26.09.2019	
<i>Basım Tarihi:</i> 31.01.2021	
Anahtar Sözcükler: Zihin kuramı, Okul öncesi dönem çocukları, akran ilişkileri	

Investigation of the Relationship between Theory of Mind and Peer Relations in Preschool Children

Article Information	ABSTRACT
<i>Received:</i> 15.03.2019	<p>Theory of mind is a concept used to describe one of the most important social cognitive abilities that play a role in human social interaction. The theory of mind is a skill that begins to develop from infancy and continues to evolve even in the later stages of life. In this study, it was aimed to determine the relationship between the theory of mind and peer relations of pre-school children. The study group consisted of 155 (77 girls, 78 boys) 4-6-year-old children attending pre-school education institutions. “Theory of Mind Scale” and “Child Behaviour Scale” was used to collect the data. The “Theory of Mind Scale” was applied to each child individually by the researcher and the “Child Behaviour Scale” was filled out by the classroom teachers to evaluate. According to Kolmogorov Smirnov Test results, t-Test was used for binary variables, one-way analysis of variance (ANOVA) and correlation analysis for three and more variables. As a result of the study, it was determined that there was a significant difference in age of Knowledge and Content False Belief duties of Theory of Mind Scale according to age, while there was no significant difference in mind theory according to child's gender. When the findings related to peer relations were examined, it was found that there was a significant difference in the Child Behaviour Scale's Peer Aggression and Extreme Mobility dimensions according to gender, while there was no significant difference in peer relations according to the age of the child. Finally, according to the results of the Theory of Mind Scale and Child Behaviour Scale, it has been found that there are weak relations in some aspects of the theory of mind and peer relations.</p>
<i>Accepted:</i> 23.09.2019	
<i>Online First:</i> 26.09.2019	
<i>Published:</i> 31.01.2021	
Keywords: Theory of mind, Preschool children, peer relations	

doi: 10.16986/HUJE.2019055015

Makale Türü (Article Type): Araştırma Makalesi

Kaynakça Gösterimi: Gürleyik, S., & Gözün Kahraman, Ö. (2021). Okul öncesi dönem çocuklarında zihin kuramı ve akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36(1), 201-212. doi: 10.16986/HUJE.2019055015

* Bu çalışma Dr. Öğr. Üyesi Özlem GÖZÜN KAHRAMAN danışmanlığında Sevim GÜRLEYİK'in hazırladığı ve 26.06.2018 tarihinde tamamlanan “Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Zihin Kuramı ve Akran İlişkileri” başlıklı yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir.

**Öğrt., M.E.B. Şerife Bacı Anaokulu, Karabük-TÜRKİYE. e-posta: gurleyiksevim@hotmail.com (ORCID: 0000-0003-3422-3213)

*** Doç. Dr., Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Çocuk Gelişimi Bölümü, Karabük-TÜRKİYE. e-posta: okahraman@karabuk.edu.tr (ORCID: 0000-0003-2767-0592)

1. GİRİŞ

Zihin kuramı sosyal bir beceri olarak kabul edilerek “başkalarının görünen davranışlarını zihinsel durumlarına atıfla açıklayabilme yetisi; diğer insanların bileceğini, isteyeceğini, hissedeceğini ya da inanabileceğini bilmek” olarak tanımlanmıştır. Kavram ilk kez, 1978’de Premack ve Woodruff’un şempanzelerde yaptıkları bir deney sonrası tanımlanmıştır. Şempanzelerde zihin kuramını araştıran Premack ve Woodruff’un (1978) yeni çığır açan orijinal makalelerinin ardından, zihin kuramı ya da zihinsel durumları çıkarsama sürecine gönderme yapan birçok tanım kullanılmıştır. Zihin kuramı, kişinin kendisinin dışındaki kişilerin, kendisinininkinden farklı bir zihne sahip olduğunu fark edebilme, kendisinin veya ötekilerin niyet, inanç, istek ve bilgisi gibi durumlarını anlayabilme, bu zihinlerdeki duygu, düşünce, istek, niyet gibi akli durumları anlayabilme becerisinin gelişimine bağlı olarak zihinsel anlamda bunları temsil edebilme yetisi için geliştirilmiş bir kuramdır. Zihin kuramı, diğer insanların zihinsel durumlarına göre davranışlarını tahmin ederek çocuğun kendi düşüncesi ile başkasının düşüncesinin ayrı olduğunu anlama yeteneği ile daha kapsamlı birleşenleri olan sosyal anlamayı içerir (Premack ve Woodruff, 1978; Bora, 2009; Gözün Kahraman, 2012; Sarı, 2014). İnsanın sosyal etkileşiminde rol oynayan sosyal bilişsel yetilerin en önemlilerinden biri olan zihin kuramı, erken çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlar. Bireyin hem kendi bilişsel durumunu hem de diğer insanların bilişsel durumlarının farkında olması becerisine dayalı olarak ortaya çıkan zihin kuramı, kişinin kendisinin ve diğer kişilerin davranışlarının altında yatan nedenleri anlamasını ifade etmektedir. Zihin kuramında yer alan temel kavramlar, neden birisinin belirli bir şekilde davrandığını veya birinin nasıl davranacağını tahmin etmek için kullanılan inançlar, arzular ve niyetlerdir (Kloo, Perner ve Gritzer, 2010). Diğer insanların arzuları, düşünceleri, kanıları gibi zihinsel durumlarını simgeleme yeteneği olarak tanımlanan zihin kuramı becerisinin gelişmesiyle, çocuk var olan gerçeğin her insanın zihninde farklı şekillerde temsil edilebileceğini kavrar (Olson, Astington ve Harris, 1988; Moore ve Frye, 1991).

Zihin kuramı bebeklikten itibaren gelişmeye başlamakta ve sonraki dönemlerde de gelişimini devam ettirmektedir. İnsan yavrusunda 3-4 yaşından itibaren en basit zihin kuramı yetenekleri kazanımı başlar, fakat zihin kuramının gelişiminin tamamlanması 11-12 yaşına kadar sürebilir (Sarı, 2014). Yaşamın ilk yıllarından itibaren sosyal ilişkilerin başarılı olması, diğer insanların bilişsel ve duygusal süreçlerini fark etme yeteneğine dayanmaktadır. Yani, diğer insanları anlama ve onların davranışlarını yordama yeteneği, başarılı bir etkileşim için çok önemli bir kapasitedir. İnançlar ve niyetler gibi zihinsel durumların temeli olan davranışlar ve anlayışlar; çocukların akranlarıyla olan ilişkilerinin başarılı olması için önemlidir. Yetkin etkileşimli davranış ve zihinsel durum anlayışı arasındaki ilişki, bu beceriyi edinemeyen çocukların akranlarıyla ilişkilerinde daha az başarılı olmasının sebebi olarak açıklanabilir. Bu çocukların, sürekli yaşanan akran ilişkileri zorlukları sonucunda uzun vadeli sosyal uyum sorunu yaşama ihtimali fazladır (Badenes vd., 2000; Walker, 2005; Vanegas, 2007). Zihin kuramı gelişiminin iyi olması, çocuğun sosyal etkileşimlerde daha başarılı ve yüksek akran popülerliği olmasına sebep olur. Öğretmenler tarafından sosyal yeterlilik konusunda iyi olarak algılanır ve derecelendirilir (Nikolayev, 2015).

Çocuğun diğerleriyle etkili bir ilişki kurmasında önemli bir yeri olan zihin kuramı gelişimi ve akran ilişkileriyle nasıl ilişki gösterdiği cevaplanması gereken bir soru olarak düşünülmüştür. Yurt dışında çocukların akran etkileşiminde zihin kuramı görevlerinin rolünün araştırıldığı çeşitli çalışmalar bulunmaktadır (Badenes, Clemente Estevan, García Bacete, 2000; Smiley, 2001; Walker, 2005; White vd., 2011; Bosacki, 2014). Bu çalışmaların bir kısmı zihin kuramı becerisinin okul öncesi çocukların akran ilişkilerinde ve sosyal yetkinliklerinde etkili olduğunu gösterirken (Bosacki, 2014), bazılarında ise bu etkinin olmadığı görülmüştür. Badanes ve arkadaşlarının (2000) 4-6 yaş grubu çocuklarının zihin kuramı akran reddini inceledikleri bir çalışmada akran reddine uğramış çocukların zihin kuramı puanlarında ortalama çocuklara benzer bir performans sergilediklerini bulmuşlardır. Walker (2005) çalışmasında zihin kuramı becerisini yaşa göre kontrol ettikten sonra, erkekler için agresif veya yıkıcı davranışları ve kızlar için de sosyal davranışları anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir. Ayrıca zihin kuramı anlayışı, erkekler için utangaç veya geri çekilmiş davranış puanlarının düşük olmasıyla da ilişkili bulunmuştur. Ülkemizde ise okul öncesi dönem çocuklarında zihin kuramı becerisini inceleyen çok az sayıda araştırmanın yapıldığı göze çarpmaktadır (Etel, 2012; Gözün Kahraman, 2012; Aydın, 2015; Korucu, Selcuk, ve Harma, 2017). Gözün Kahraman (2012) çalışmasında zihin kuramı becerilerine yönelik eğitim alan deney grubunun prososyal davranışlarına yönelik puanlarının da arttığını saptamıştır. Korucu ve arkadaşlarının (2017) çalışmalarında da çocukların zihinsel durumları anlamalarının sosyal açıdan yetkin davranışlarla anlamlı bir şekilde ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Okul öncesi yıllarda çocukların olumlu akran ilişkileri ve sosyal problem çözme becerilerinin gelişmesinde diğerlerinin zihinlerini anlama yeteneğinin gelişmiş olmasının önemli olduğu alan yazındaki çalışmalarda görülmektedir. Diğerlerinin zihinlerini anlama becerisinin olumlu sosyal etkileşimler için gerekli ve önemli olduğu düşüncesinden yola çıkarak bu çalışma yapılmıştır. Bu çalışmanın erken yıllarda zihin kuramı becerisinin sosyal ilişkilerdeki önemi göstermesi açısından alanda çalışan uzmanlara ve ailelere rehberlik edeceği düşünülmektedir. Ayrıca ülkemizde bu konuda yapılan çalışmalarının sayısının yetersizliği ve bu çalışmalardaki farklı sonuçlar dikkate alındığında bu çalışmanın alan yazına önemli katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı becerisi ve akran ilişkileri arasındaki ilişkinin incelenmesidir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada, okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı ve akran ilişkileri arasındaki ilişkiyi belirlemek amaçlanmıştır.

1.2. Araştırma Problemi

Çalışmanın problem cümlesini “Okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı becerisi ve akran ilişkileri arasındaki anlamlı bir ilişki var mıdır?” oluşturmuştur.

1.2.1. Araştırmanın alt problemleri

Araştırmanın genel amacına uygun olarak araştırmanın alt problemleri aşağıda verilmiştir.

1. Okul öncesi dönem çocukların zihin kuramı görevlerinden aldıkları puanlar cinsiyet ve yaş değişkenlerinden etkilenmekte midir?
2. Okul öncesi dönem çocukların çocuk davranış ölçeğinden aldıkları puanlar cinsiyet ve yaş değişkenlerinden etkilenmekte midir?

2. YÖNTEM

Araştırmada, okul öncesi dönemdeki çocukların zihin kuramı becerisi ve akranları arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. İlişkisel taramalar, iki veya daha fazla değişken arasında herhangi bir müdahalede bulunmadan, değişkenler arasındaki ilişkiye bakıldığı araştırmalardır (Büyüköztürk, Kılıç, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2016).

2.1. Araştırma Grubu

Araştırmanın ulaşılabilir evrenini, 2016-2017 eğitim öğretim yılında Karabük İl Merkezi ve Safranbolu İlçesi’nde anaokulu ve ilkököl bünyesinde bulunan okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 4-6 yaşındaki çocuklar oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde zaman ve emek açısından ekonomik olan kolay ulaşılabilir olmasından dolayı seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi tercih edilmiştir (Büyüköztürk vd., 2016). Buna göre beş anaokulu ve bir anasınına devam eden 4-6 yaş grubundan 77 kız ve 78 erkek olmak üzere 155 çocuk araştırmanın çalışma grubunu oluşturmuştur.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmada çocuk ve ailesi hakkında bazı kişisel bilgileri toplayabilmek amacıyla “Kişisel Bilgi Formu”, çocukların zihin kuramı becerisini değerlendirmek için Wellman ve Liu tarafından (2004) geliştirilmiş “Zihin Kuramı Ölçeği” ve çocukların akran ilişkilerini ölçmek amacıyla Ladd ve Profilet (1996) tarafından geliştirilmiş “Çocuk Davranış Ölçeği” kullanılmıştır.

2.2.1. Zihin Kuramı Ölçeği (ZKÖ)

Zihin Kuramı Ölçeği, Wellman ve Liu tarafından (2004), bireylerin farklı istekleri ve inançları, bilgi-bilgisizlik, yanlış inanç ve gizlenmiş bir duygunun değerlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması, 75 okul öncesi çocukla yapılmıştır. Ölçek, tümü zihinsel olan istekler ve düşünceler gibi farklı durumlara odaklanmıştır. Ölçekte yer alan Farklı İstek, Farklı İnanç, Bilgi Erişimi, Belirgin/Açık Yanlış İnanç, İçerik Yanlış İnanç ve Dış Görünüş-Gerçekte Hissedilen olumsuz duygu olmak şeklinde farklı görevler okul öncesi yaş grubu çocuklar için basitten karmaşığa doğru sıralanmıştır. Görevler, çocuklara uygun bir dille yazılmış olan senaryolarla sunulmaktadır ve bu senaryolardaki durumun açıklanmasında küçük oyuncak figürler ve resimlerden yararlanılmaktadır. Her bir görevde, senaryodaki kahramanın zihinsel durum ya da davranışı hakkında hedef soru ve başkasının durumu, yüz ifadesi ya da gerçeklik hakkında bir kontrol ya da karşıtlık sorusu sorulmaktadır. Bu görevleri başarmak için çocuğun kahramanların istek, inanç (kanı) ya da duygusunu anlaması ve senaryodaki karakterlerin bilgi, istek ya da inançlarını söylemesi gerekmektedir. Bireysel olarak uygulanan ölçeğin uygulanma süresi, yaklaşık 15-20 dakikadır. Farklı İstek Görevi/Farklı İstek, Farklı İnanç Görevi/Farklı İnanç, Bilgi Erişimi Görevi/Bilgi Erişimi, Belirgin/Açık Yanlış İnanç, Farklı İnanç/İçerik Yanlış İnanç, Açık Yanlış İnanç/Dış Görünüş Gerçekte Hissedilen olmak üzere altı farklı görevi bulunan ölçekte, başarılı her bir görev “geçti (1)” veya “kaldı (0)” şeklinde puanlanmaktadır.

Zihin Kuramı Ölçeği (ZKÖ), Gözün Kahraman ve Aksoy (2012) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Çeviri çalışmaları ve uzman görüşlerinin ardından gerekli değişiklikler yapıldıktan sonra pilot uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Geçerlik ve güvenilirlik çalışması 4, 5 ve 6 yaşlarından toplam 106 çocuk ile yapılmıştır. Zihin Kuramı Ölçeği görevden geçme ve kalmanın 0-1 olarak kodlandığı 6 maddeden oluşmaktadır. Zihin Kuramı Ölçeği’nin faktör yapısını belirlemek için faktör analizi yapılmıştır. Birinci analizde 6. görev olan “gerçek-görünen duygu” maddesinin ölçeğin genel faktör olarak tanımlanan yapının dışında kaldığı görülmüştür. Bu madde çıkarılarak analiz tekrarlanmıştır. Bu kez 5 maddelik bir yapıda olan ölçeğin birinci /genel faktörü toplam varyansın %33.5’ ni (özdeğer= 1.674) açıklamıştır. Madde yük değerleri 0.32 ile 0.71 arasında değişmektedir. Ölçek için faktör yapısına ek olarak “döndürme” yöntemi ile analiz edilmiştir ve iki faktörlü yapı görülmüştür. Birinci faktör 1. ve 2.

maddelerden, ikinci faktör ise 3., 4. ve 5. maddeden oluşmuştur. Biçim ve görev yapısı benzer olanların bu faktörleri oluşturduğu söylenebilir. Güvenirlilik katsayısı .50 olarak bulunmuştur. Güvenirliğin düşük çıkmasının nedeni testteki soru sayısının az olmasından kaynaklanabilir. Çünkü soru sayısı ile güvenilirlik arasında doğru bir orantı bulunmaktadır. t- testi sonuçlarına göre, testteki bütün maddelerinde % 27'lik üst ve % 27'lik alt gruplar arasındaki fark üst grup lehine anlamlı bulunmuştur ($p<.05$). Madde toplam korelasyonu 0.14-0.37 bulunmuştur. Testin güvenirliliği KR-20 yöntemi uygulanarak da değerlendirilmiştir. Testin KR-20 değeri .50 bulunmuştur. Zihin Kuramı Ölçeği 30 çocuğa bir ay sonra tekrar uygulanmış ve test tekrar test güvenirliliğine ilişkin korelasyon katsayısı 0,777 olarak hesaplanmıştır. Bulunan bu korelasyon 0.01 anlamlılık düzeyinde önemli bulunmuştur. Bulunan 0,777 katsayısına göre test tekrar test güvenirliliğinin sağlandığıdır. Yaşa göre anova sonucunda yaş arttıkça çocukların zihin kuramı ölçeğinden aldıkları puanların arttığı görülmüştür. Bu da ölçeğin yapı geçerliliğinin bir kanıtı olarak gösterilebilir.

2.2.2. Çocuk Davranış Ölçeği (ÇDÖ)

Ölçek Ladd ve Profilet (1996) tarafından geliştirilmiştir. Gülay (2008) tarafından Türkçe'ye uyarlanan ölçek, okul öncesi dönem çocukların akranlarıyla ilişkilerini ölçmeyi amaçlar. Çocuk Davranış Ölçeği (ÇDÖ), Saldırgan Davranış, başkalarına yardımı amaçlayan Sosyal Davranış ve üç tip çekingen davranış (Asosyal Davranış, Dışlanma, Korkulu-Kaygılı Olma) ve Aşırı Hareketlilik olmak üzere altı tip davranış yapısını içermektedir. Tamamı 44 maddeden oluşan ölçeğin iç tutarlık katsayıları Akranlarına Karşı Saldırganlık alt ölçeği (7 madde) için .89, Sosyal Davranışlar Göstermek alt ölçeği (10 madde) için .92, Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar Göstermek alt ölçeği (7 madde) için .87, Akranlarına Karşı Korkulu-Kaygılı Olma alt ölçeği (9 madde) için .77, Akranları Tarafından Dışlanma alt ölçeği (7 madde) için .94 ve Aşırı Hareketlilik alt ölçeği (4 madde) için .88'dir. Test-tekrar test sonuçları doğrultusunda da ölçeğin güvenirliliği ortaya konulmuştur ($r=0,99$, $p<0,001$).

Ölçekte "Uygun Değil" yanıtına "0" puan, "Bazen Uygun" yanıtına "1" puan, "Tamamen Uygun" yanıtına "2" puan verilmektedir. Ölçekte, alt ölçeklerin yapısı gereği genel bir toplam puandan söz edilememektedir. Her bir alt ölçek, kendi içinde değerlendirilmektedir. Alt ölçeklerden alınan toplam puanlar, o ölçeğin temsil ettiği davranışın hangi sıklıkta gerçekleştirildiğini ifade etmektedir.

2.3. Veri Toplama Süreci

Araştırmanın uygulamasına başlamadan önce Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan gerekli izin alınmıştır (Tarih 05.10.2016 /karar no:2). Daha sonra İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırmanın yapılacağı okullar için gerekli izinler alınmıştır (tarih: 11.11.2016/sayı: 444653020-605-E.12766310). Ardından araştırmanın yürütüleceği okulların yönetici ve öğretmenlerden randevu alınmış, çalışmanın amacı ve neler yapılacağı anlatılmıştır. Öğretmenlere Çocuk Davranış Ölçeği dağıtılmış ve nasıl uygulanacağı konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca öğretmenlerden çocukların araştırmaya dahil edilebilmesi için velilere veli onam formlarını ve kişisel bilgi formlarını dağıtmaları istenmiştir. Veli onam formu imzalanarak araştırmaya katılması için izin verilen çocuklarla uygulamaya geçilmiştir. Okul idaresi tarafından gösterilen memur odası, müdür odası gibi sessiz ve dikkat çekici materyallerin bulunmadığı bir ortamda Zihin Kuramı Ölçeği çocuklara bireysel olarak uygulanmıştır. Uygulamanın yemek veya velilerin çocuklarını alma saatine rastlamamasına özen gösterilmiştir. Araştırmaya katılan çocuklar odaya ilk alındığında araştırmacı kendini tanıtarak ve çocukla kısa bir sohbet yaparak çocukların ortama uyum sağlamları için zaman tanımıştır. Daha sonra araştırmacı tarafından çocuklara "Öncelikle bu çalışmaya katıldığın için sana çok teşekkür ederim. Şimdi sana önümdeki resimli kartlar ve oyuncaklarla bazı hikayeler anlatacağım ve bu hikayelerle ilgili sorular soracağım. Senden istediğim beni dikkatlice dinlemen ve sorduğum sorulara cevap vermen. Senin verdiğin cevapları da bu forma kaydedeceğim. Anlayamadığın hikâyeye olduğunda tekrar anlatabilirim." diyerek uygulama ile ilgili kısa bilgilendirme yapılmıştır. Uygulama esnasında çocukların ölçekteki görevlere vermiş oldukları cevaplar değerlendirme formuna anında yazılı olarak kaydedilmiştir. Çocukla birebir yapılan bu uygulama yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür. Uygulama tek seansta yapılmıştır. Farklı oyuncak figürleri ve resimler kullanıldığı için çocuklarda dikkat dağılması gibi bir sorun yaşanmamıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Daha sonra veri setinin normal dağılım gösterip göstermediği, Kolmogorov Smirnov Testi ile belirlenmiştir. Zihin Kuramı Ölçeğine ilişkin çarpıklık basıklık değerlerinin kendi isteği olmayan alt boyutunda -3,193-725, kendi inancı olmayan alt boyutunda -1,238--474, bilgi erişimi alt boyutunda -1,676- ,821, Açık yanlış inancı alt boyutunda ,643—1, 608, içerik yanlış inanç alt boyutunda ,091—2,018, dış görünüş alt boyutunda 1,735-1,023 aralığında olduğu görülmüştür. Çocuk Davranış Ölçeğine ilişkin çarpıklık basıklık değerleri incelendiğinde Akranlarına Karşı Saldırganlık alt boyutunda 1,955-986, Sosyal Davranışlar alt boyutunda 1,951-1,238, Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar alt boyutunda - ,594--485, Korkulu-Kaygılı Olma alt boyutunda 1,383-1,458, Akranları Tarafından Dışlanma alt boyutunda 2,180-1,210, Aşırı Hareketlilik alt boyutunda 1,075-,341 aralığında olduğu görülmüştür. Büyüköztürk (2013), sürekli değişkenden elde edilen puanların normal dağılıp dağılmadığını incelerken çarpıklık katsayısının ± 1 arasında olduğunda puanların normal dağıldığını söylenebileceğini belirtmiştir. Curran, West ve Finch (1996) ise çarpıklık ve basıklık katsayılarının ± 2 ile ± 7 arasında olduğunda verilerin normal dağılım gösterdiğini ifade etmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları ile ilgili literatürde standart değerlerin yer almadığı söylenebilir. Bu çalışmadaki, Kolmogorov-Smirnow, çarpıklık katsayıları ve basıklık değerleri birlikte göz önüne alındığında verilerinin normal dağıldığı ($p>.05$) söylenebilir. Bu doğrultuda verilerin analizinde parametrik testlerin

kullanılmasına karar verilmiştir. İkili değişkenlerde t-Testi, üç ve üzeri değişkenlerde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak alınmış ve $p < 0,05$ olması durumunda, anlamlı fark olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Korelasyon katsayısının yorumlamada korelasyon katsayısının 1,00 olması mükemmel pozitif bir ilişkiyi, -1,00 olması mükemmel negatif bir ilişkiyi, 0,00 olması ilişkinin olmadığını gösterir. 0,70-1,00 arası yüksek, 0,70-0,30 arası orta, 0,30-0,00 olması düşük düzeyde bir ilişki olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk, 2013).

3. BULGULAR

Tablo 1’de çocukların ZKÖ puanlarının cinsiyetlerine göre t-Testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 1.

ZKÖ Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

ZKÖ	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	T	p
Farklı İstek	Kız	77	0,94	0,25	0,575	0,566
	Erkek	78	0,91	0,29		
Farklı İnanç	Kız	77	0,75	0,43	-0,232	0,817
	Erkek	78	0,77	0,42		
Bilgi Erişimi	Kız	77	0,84	0,37	0,794	0,428
	Erkek	78	0,79	0,41		
Açık Yanlış İnanç	Kız	77	0,34	0,48	-0,277	0,782
	Erkek	78	0,36	0,48		
İçerik Yanlış İnanç	Kız	77	0,49	0,50	0,396	0,693
	Erkek	78	0,46	0,50		

* $p < 0,05$

Tablo 1’de çocukların ZKÖ Farklı İstek ($t_{0,05;153} = 0,575$), Farklı İnanç ($t_{0,05;153} = -0,232$), Bilgi Erişimi ($t_{0,05;153} = 0,794$), Açık Yanlış İnanç ($t_{0,05;153} = -0,277$) ve İçerik Yanlış İnanç ($t_{0,05;153} = 0,396$) puanları açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($p > 0,05$). Buna göre, okul öncesi çocuklarının cinsiyetinin ZKÖ puanlarında etkili olmadığı belirlenmiştir. Hem kız hem de erkek çocuklarının Açık Yanlış İnanç görevi ve İçerik Yanlış İnanç görevlerindeki puan ortalamalarının düşük olduğu dikkat çekmektedir. Zihin kuramını belirleyen en önemli görevlerin yanlış inanç görevleri olduğu düşünüldüğünde çalışılan grubun çoğunda zihin kuramının yeterince gelişmediği söylenebilir. Tablo 2’de çocukların ZKÖ puanlarının yaşa göre varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 2.

ZKÖ Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

ZKÖ	Yaş	N	Ort.	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Farklı İstek	4 yaş	51	0,96	0,20	Gruplar arası	0,111	2	0,056	0,772	0,464
	5 yaş	53	0,91	0,30	Grup içi	10,960	152	0,072		
	6 yaş	51	0,90	0,30	Toplam	11,071	154			
Farklı İnanç	4 yaş	51	0,82	0,39	Gruplar arası	0,706	2	0,353	1,953	0,145
	5 yaş	53	0,79	0,41	Grup içi	27,462	152	0,181		
	6 yaş	51	0,67	0,48	Toplam	28,168	154			
Bilgi Erişimi	4 yaş	51	0,71	0,46	Gruplar arası	1,080	2	0,540	3,756	0,026*
	5 yaş	53	0,91	0,30	Grup içi	21,862	152	0,144		
	6 yaş	51	0,84	0,37	Toplam	22,942	154			
Açık Yanlış İnanç	4 yaş	51	0,24	0,43	Gruplar arası	0,986	2	0,493	2,191	0,115
	5 yaş	53	0,42	0,50	Grup içi	34,201	152	0,225		
	6 yaş	51	0,39	0,49	Toplam	35,187	154			
İçerik Yanlış İnanç	4 yaş	51	0,24	0,43	Gruplar arası	4,678	2	2,339	10,460	0,000*
	5 yaş	53	0,64	0,48	Grup içi	33,993	152	0,224		
	6 yaş	51	0,55	0,50	Toplam	38,671	154			

* $p < 0,05$

Tablo 2’de, çocukların ZKÖ Bilgi Erişimi ($F_{2-152} = 3,756$, $p < 0,05$) ve İçerik Yanlış İnanç ($F_{2-152} = 10,460$, $p < 0,05$) puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark vardır. Bu farklılık 5 yaşındaki çocukların Bilgi Erişimi (ort:0,91) ve İçerik Yanlış İnanç puan ortalamalarının (ort: 0,64), yaşları 4 olan çocukların Bilgi Erişimi (ort: 0,71) ve İçerik Yanlış İnanç puan ortalamalarının (ort:0,24) yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Farklı İstek ($F_{2-152} = 0,772$, $p > 0,05$), Farklı İnanç ($F_{2-152} = 1,953$, $p > 0,05$) ve Açık Yanlış İnanç ($F_{2-152} = 2,191$, $p > 0,05$) puanları arasında anlamlı bir fark yoktur. Buna göre; okul öncesi dönem çocuklarının Bilgi Erişimi ve İçerik Yanlış İnanç görevlerinde performanslarında yaşın etkili olduğu saptanmıştır. 5 yaş grubunun bu görevlerde daha başarılı olduğu söylenebilir. 6 yaş grubu çocukların puan ortalamalarının 5 yaş çocuklardan daha düşük olması ise dikkat çekici bir bulgudur. Tablo 3’de çocukların ÇDÖ puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.

ÇDÖ Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

ÇDÖ	Cinsiyet	N	Ort.	Ss	t	p
Akranlarına Karşı Saldırganlık	Kız	77	0,75	1,65	-2,656	0,009*
	Erkek	78	1,69	2,63		
Sosyal Davranışlar	Kız	77	15,06	4,54	1,419	0,158
	Erkek	78	14,01	4,69		
Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar	Kız	77	1,79	2,56	1,700	0,091
	Erkek	78	1,21	1,65		
Korkulu-Kaygılı Olma	Kız	77	2,16	2,53	0,443	0,659
	Erkek	78	1,99	2,20		
Akranları Tarafından Dışlanma	Kız	77	0,77	1,96	0,492	0,623
	Erkek	78	0,63	1,50		
Aşırı Hareketlilik	Kız	77	0,66	1,27	-3,611	0,000*
	Erkek	78	1,67	2,09		

*p<0,05

Tablo 3'de çocukların ÇDÖ Akranlarına Karşı Saldırganlık ($t_{0,05:153}=-2,656$) ve Aşırı Hareketlilik ($t_{0,05:153}=-3,611$) puanları açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık olduğu saptanmıştır ($p>0,05$). Bu farklılık erkek çocukların Akranlarına Karşı Saldırganlık (ort.=1,69) ve Aşırı Hareketlilik (ort.:1,67) puan ortalamalarının, kız çocukların Akranlarına Karşı Saldırganlık (ort.: 0,75) ve Aşırı Hareketlilik (ort.=0,66) puan ortalamalarından yüksek olmasından kaynaklanmaktadır. Sosyal Davranışlar ($t_{0,05:153}=1,419$), Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar ($t_{0,05:153}=1,700$), Akranlarına Karşı Korkulu-Kaygılı Olma ($t_{0,05:153}=0,443$) ve Akranları Tarafından Dışlanma ($t_{0,05:153}=0,492$) puanları açısından cinsiyete göre anlamlı bir farklılık yoktur ($p<0,05$). Buna göre; okul öncesi çocukların Akranlarına Karşı Saldırganlık ve Aşırı Hareketlilik davranışlarında cinsiyetin etkili olduğu söylenebilir. Tablo 4'de çocukların ÇDÖ puanlarının yaşa göre varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 4.

ÇDÖ Puanlarının Yaşa Göre Varyans Analizi Sonuçları

ÇDÖ	Yaş	N	Ort.	Ss	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Akranlarına Karşı Saldırganlık	4 yaş	51	1,35	2,25	Grup. arası	12,793	2	6,396	1,275	0,282
	5 yaş	53	1,49	2,71	Grup içi	762,304	152	5,015		
	6 yaş	51	0,82	1,58	Toplam	775,097	154			
Sosyal Davranışlar	4 yaş	51	15,29	4,92	Grup. arası	54,014	2	27,007	1,264	0,286
	5 yaş	53	14,47	3,86	Grup içi	3248,541	152	21,372		
	6 yaş	51	13,84	5,03	Toplam	3302,555	154			
Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar	4 yaş	51	1,25	2,52	Grup. arası	6,131	2	3,065	0,652	0,522
	5 yaş	53	1,49	2,08	Grup içi	714,618	152	4,701		
	6 yaş	51	1,75	1,85	Toplam	720,748	154			
Korkulu Kaygılı Olma	4 yaş	51	1,86	2,02	Grup. arası	21,626	2	10,813	1,955	0,145
	5 yaş	53	2,58	2,80	Grup içi	840,593	152	5,530		
	6 yaş	51	1,75	2,14	Toplam	862,219	154			
Akranları Tarafından Dışlanma	4 yaş	51	0,65	1,75	Grup. arası	3,153	2	1,577	0,517	0,597
	5 yaş	53	0,89	1,99	Grup içi	463,595	152	3,050		
	6 yaş	51	0,55	1,45	Toplam	466,748	154			
Aşırı Hareketlilik	4 yaş	51	0,94	1,71	Grup. arası	10,627	2	5,314	1,658	0,194
	5 yaş	53	1,53	2,21	Grup içi	487,011	152	3,204		
	6 yaş	51	1,02	1,32	Toplam	497,639	154			

*p<0,05

Tablo 4'te yaşları farklı olan okul öncesi dönem çocuklarının ÇDÖ Akranlarına Karşı Saldırganlık ($F_{2-152}=1,275$, $p>0,05$), Sosyal Davranışlar ($F_{2-152}=1,264$, $p>0,05$), Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar ($F_{2-152}=0,652$, $p>0,05$), Akranlarına Karşı Korkulu-Kaygılı Olma ($F_{2-152}=1,955$, $p>0,05$), Akranları Tarafından Dışlanma ($F_{2-152}=0,517$, $p>0,05$) ve Aşırı Hareketlilik ($F_{2-152}=1,658$, $p>0,05$) puanları arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Buna göre; okul öncesi çocukların ÇDÖ puanlarında yaşın etkisinin olmadığı söylenebilir. Tablo 5'de çocukların ZKÖ ve ÇDÖ puanları arasındaki ilişkilere yönelik korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 5.

ZKÖ ve ÇDÖ Puanları Arasındaki İlişkilere Yönelik Korelasyon Analizi Sonuçları

ÇDÖ	Farklı İstek	Farklı İnanç	Bilgi Erişimi	Açık Yanlış İnanç	İçerik Yanlış İnanç
Akranlarına Karşı Saldırganlık	0,072	-0,004	-0,163*	0,041	-0,073
Sosyal Davranışlar	0,154	0,081	0,073	-0,120	0,068
Akranlarına Karşı Asosyal Davranışlar	-0,124	-0,025	-0,102	0,064	0,103
Akranlarına Karşı Korkulu-Kaygılı Olma	0,111	0,100	-0,121	0,001	-0,018
Akranları Tarafından Dışlanma	-0,078	-0,150	-0,353*	-0,044	-0,041
Aşırı Hareketlilik	-0,108	-0,024	-0,171*	-0,038	-0,162*
Ortalama	0,920	0,760	0,820	0,350	0,480
Standart Sapma	0,270	0,430	0,390	0,480	0,500

*p<0,05

Tablo 5 incelendiğinde okul öncesi dönem çocuklarının ÇDÖ ve ZKÖ puanları arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. ZKÖ Bilgi Erişimi görevi performansı ve ÇDÖ Akranlarına Karşı Saldırganlık boyutu puanları ($r = -0,163$, $p < 0,05$), ÇDÖ Akranları Tarafından Dışlanma boyutu puanları ($r = -0,35$, $p < 0,01$) ve Aşırı Hareketlilik boyutu puanları ($r = -0,17$, $p < 0,05$) arasında negatif yönlü zayıf bir ilişkili bulunmuştur. ZKÖ İçerik Yanlış İnanç görevi performansı ve ÇDÖ Aşırı Hareketlilik boyutu ($r = -0,16$, $p < 0,05$) arasında negatif yönlü zayıf bir ilişkili bulunmuştur. Okul öncesi dönem çocuklarının Bilgi Erişimi görevindeki doğruluk oranı arttıkça akranlarına karşı saldırganlık, akranları tarafından dışlanma ve aşırı hareketlilik puanlarının da azaldığı söylenebilir. Okul öncesi dönem çocuklarının İçerik Yanlış İnanç görevindeki doğruluk oranı arttıkça aşırı hareketlilik puanlarının azaldığı söylenebilir.

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı becerisi ve akran ilişkilerini arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada ayrıca okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı ve akran ilişkileri yaş ve cinsiyet bağlamında incelenmiştir. Araştırmanın bulgularında ZKÖ puanlarında cinsiyete göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ancak bazı çalışma sonuçlarında kız çocuklarının ZKÖ performansında önemli bir avantaj gösterdiği görülmüştür. Özellikle yaş ilerledikçe zihin kuramı ölçümlerinde kızların daha iyi performans gösterdikleri belirtilmiştir (Calero, Salles, Semelman ve Sigman, 2013; Charman ve Baird, 2002). Bu çalışmanın sonucunda ise okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı performanslarında cinsiyetin belirleyici olmadığı görülmüştür. Ayrıca çalışmada hem kız hem de erkek çocuklarının ZKÖ'nin Açık Yanlış İnanç görevi ve İçerik Yanlış İnanç görevlerindeki puan ortalamalarının düşük olduğu görülmüştür. Zihin kuramını belirleyen en önemli görevlerin yanlış inanç görevleri olduğu düşünüldüğünde çalışılan grubun çoğunda zihin kuramının yeterince gelişmediği düşünülebilir. Ayrıca araştırmada Bilgi Erişimi ve İçerik Yanlış İnanç görevlerinde performanslarında yaşın etkili olduğu saptanmıştır. 5 yaş grubunun bu görevlerde daha başarılı olduğu görülmektedir. Konuyla ilgili yapılan pek çok çalışmada yaş arttıkça zihin kuramı performanslarının arttığı görülmüştür. Bu çalışmada 4 yaştan 5 yaşa zihin kuramı görevlerine ilişkin performanslar belirtilen görevlerde artış göstermiştir ancak 5 yaştan 6 yaşa performansta azalma olduğu göze çarpmaktadır. Alan yazındaki çalışmalarda zihin kuramının yaşın ilerlemesiyle olgunlaşmaya devam ettiği ifade edilmiştir (Dumontheil, Apperly ve Blakemore, 2010; Gözün Kahraman, 2012; Devine ve Hughes, 2013). Okul öncesi dönemdeki tüm çocukların zihin kuramı görevlerinde tamamen yetkin olmadığı ve yaşla birlikte bir performans artışı göstermeye devam ettikleri ifade edilmiştir (Calero vd., 2013). Zihin kuramı gelişiminde en önemli faktörlerden biri yaştır. Yaşla birlikte zihin kuramı yeterliliklerinde artış gözlenmektedir (Wellman ve Liu, 2004). Ancak zihnin iyi bir şekilde anlaşılması bağlamsal ve bireysel birçok faktöre dayanır (Ronald, Happe, Hughes ve Plomin, 2005). Bu nedenle 6 yaşın zihin kuramı performansının daha düşük olması bireysel ve bağlamsal diğer faktörlerden kaynaklanmış olabilir.

Araştırmada okul öncesi çocukların akran ilişkileri cinsiyet ve yaş bağlamında incelenmiştir. Buna göre ÇDÖ'nün Akranlarına Karşı Saldırganlık ve Aşırı Hareketlilik boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Buna göre erkek çocukların kız çocuklara göre daha hareketli ve saldırgan davranışlar sergilediği söylenebilir. Alan yazın incelendiğinde de bezer sonuçların olduğu görülmektedir. Uluhurt (2012) 5-6 yaş grubu çocuklarda akran ilişkileri incelediği çalışmasında erkek çocukların akranlarına karşı saldırganlık, dışlanma, aşırı hareketlilik, akranların şiddetine maruz kalma puanlarının, kız çocuklarının puanlarından daha yüksek olduğunu bulmuştur. Gülay (2008), okulöncesi dönem çocuklarının akran ilişkilerini incelediği çalışmasında ise erkek çocuklarının kız çocuklarına göre saldırganlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu bulmuştur. Walker, Irving ve Berthelsen (2002) yaptıkları araştırmada erkek çocukların kız çocuklardan daha fazla sözel veya fiziksel saldırganlık gibi yöntemlerini kullandıklarını ifade etmişlerdir. Bu bulgular araştırmamızın bulguları ile paralellik göstermektedir. Araştırmada çocuğun yaşına göre ÇDÖ alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir. Bu araştırmaya dahil edilen 4-6 yaş grubu çocukların akran ilişkilerinin yaş faktöründen etkilenmediği söylenebilir. Bu sonuç yaş gruplarının birbirine yakın olmasından kaynaklanabilir. Uluhurt (2012) da bu çalışmanın bulgularına benzer olarak okul öncesi çocukların akran ilişkilerinde yaş faktörünün etkili olmadığını bulmuştur. Salı (2014) yaptığı çalışmasında yaş değişkenine göre sadece akranlarına karşı korkulu-kaygılı olma alt boyutunda anlamlı farklılık olduğunu belirtirken, ÇDÖ'nün diğer boyutlarında anlamlı farklılık görülmediğini ifade etmiştir. Çocuklarının sosyal uyumunun yaşla birlikte arttığı düşünüldüğünde bu konuyla ilgili daha fazla çalışma yapılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Araştırmada son olarak, okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı ve akran ilişkileri arasındaki ilişki incelenmiştir. ÇDÖ ve ZKÖ puanları arasında anlamlı ilişkiler olduğu saptanmıştır. ÇDÖ Aşırı Hareketlilik boyutu ile ZKÖ Bilgi Erişimi ve İçerik Yanlış İnanç görev performanslarında negatif yönlü zayıf bir ilişki olduğu bulunmuştur. Bu zayıf ilişkinin nedeni okul öncesi dönemin zihin kuramının yeni gelişmeye başladığı bir dönem olmasından kaynaklanabilir. Genel olarak zihin kuramı becerisinin akran kabulü üzerindeki etkisi olmakla birlikte, bu etkinin yaşı artışına paralel olarak arttığı görülmektedir (Slaughter, Dennis ve Pritchard, 2002). Bu çalışma ilk çocukluk dönemi ile sınırlı olduğundan zihin kuramının daha gelişmiş olacağı ikinci çocukluk dönemi ve ergenlik döneminde bu ilişkinin daha artabileceği düşünülebilir. Araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının bilgi erişimi görevindeki başarıları arttıkça akranlarına karşı saldırganlık, akranları tarafından dışlanma ve aşırı hareketlilik davranışlarının; içerik yanlış inanç görevindeki başarıları arttığında ise aşırı hareketlilik davranışlarının azaldığı bulunmuştur. Bilgi erişiminde çocukların başkalarının nesne algısının kendi algıları gibi olmadığını fark etmesi gerekir. Üç yaşındakiler bir nesneyi açı olarak farklı bir yerden gören bir kişiden değişik şekilde algıladıklarını anlamada zorlanmaktadır. Bu durum çocukların bakış açısını anlamasıyla yani çocukların kendilerinin gördükleri şeyi başkalarının göremeyeceğini ve dolayısıyla iki farklı insanın, farklı objeler görebileceğini anlamalarıyla ilgilidir (Gopnik ve Astington, 1988; Wellman, Phillips ve Rodriguez, 2000). Çocuğun zihin kuramı gelişimi seviyesini ölçmede en yaygın olarak kullanılan ve en belirleyici olan ölçüt “yanlış inanç testi” dir. Yanlış inanç araçları, bir çocuğun kendi dahil olmak üzere bireylerin gerçekte yanlış inançlara sahip olabileceğini ve diğerlerinin inançlarından farklı olabileceğini anlayabilme yeteneği olup olmadığını belirlemeyi hedefler (Wimmer ve Perner, 1983). Zihinsel durumları daha iyi anlayan küçük çocuklar, mizah ve alaycı düşünceleri yaşitlarından daha erken anlamaya başlarlar. Eleştirilere karşı yüksek duyarlılık gösterirler. Duygusal anlama ölçütlerinde, daha iyi performans gösterirler. Mizahı anlamak, çocukları sosyal hayatta daha hareketli ve becerikli hale getirebilirken, eleştiriye karşı duyarlılık onların davranışlarını uyarlamalarına ve değiştirmelerine yardımcı olabilir. Buna karşılık, zihin kuramı becerisinin gelişimindeki gecikmeler genellikle çocukların sosyal işlevselliğinin kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü daha az gelişmiş zihin kuramı becerisine sahip olan çocuklar, genellikle niyetlerini ve sosyal ipuçlarını yanlış anlarlar ve aynı zamanda diğerlerinin davranışlarını doğru bir şekilde yorumlamada başarısız olurlar (Nikolayev, 2015). Kırtıl (2016), dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda zihin kuramı becerisini incelediği çalışmasında, dikkat eksikliği ve zihin kuramı bozukluğunda zihin kuramı yetersizliğinin var olduğunu tespit etmiştir. Bu çalışma grubunda zihin kuramı ve akran ilişkileri arasındaki ilişki zayıf çıkmakla birlikte konuyla ilgili başka çalışmalar bu ilişkinin önemli ve belirleyici olduğunu gösteren bulgular sunmaktadır. Aydın (2015), 3-4 yaş çocuklarda zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin olumlu sosyal davranış üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında zihin kuramının çocukların yardım etme davranışının yordayıcısı olduğunu saptamıştır. Benzer şekilde yanlış inanç ve duygu ile akranla ilişkili sosyal yeterlilik anlayışı arasında bir ilişkiyi destekleyen bazı kanıtlar vardır (Dunn vd., 1991; Dunn, 1995). Suway ve arkadaşları (2012), yaptıkları araştırmada negatif akran etkileşimi davranışları yüksek olan çocukların 36 aylıkken daha az zihin kuramı görevinden geçtiğini ve zihin kuramı performansı yüksek olanların da negatif akran etkileşimlerinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Korucu ve arkadaşları (2017), okul dönemindeki çocuklarının zihin kuramı ve sosyal davranışlar ile ilişkisini incelediği çalışmasında zihin kuramı becerisinin sosyal yetkinlikleri ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu, fakat saldırgan davranışları ile ilişkili olmadığını belirlemişlerdir. Hem ketleyici kontrolün hem de yönetici işlevlerin sosyal yetkinlik, saldırgan davranış ve zihin kuramı ile benzer düzeyde ilişkili olduğu bulunmuştur. Zihin kuramı becerisi sosyal yetkinlik ile anlamlı düzeyde ilişkiliyken, zihin kuramı öz düzenleme becerisi ve sosyal yetkinlik arasındaki ilişkiye aracılık etmemiştir. Etel (2012)’in yuvalarda yaşayan okul öncesi dönemdeki çocuklarda sosyal yetkinlik, zihin kuramı ve yönetici işlevler arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmasında yönetici işlevlerin, zihin kuramı becerisini yordadığını, fakat yönetici işlevlerin ve zihin kuramının sosyal yetkinlik ile ilişkili olmadığını göstermiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında bu konuyla ilgili daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Erken yaşlarda zihin kuramı gelişimi zayıf olan çocukların belirlenmesi ve gelişiminin desteklenmesi, akran zorbalığına yatkınlığı azaltmaya yardımcı olma konusunda önlemler alınmasını sağlayabilir. Zihin kuramı becerisinin gelişiminde yaş önemli faktördür. Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuklarının zihin kuramı becerisi incelenmiş ve özellikle açık yanlış inanç ve içerik yanlış inanç görevlerinde zayıf bir performans gösterdikleri görülmüştür. İlkokul dönemi ve ergenlik dönemi çocuklarının zihin kuramı becerisi değerlendirilerek yaşa göre karşılaştırmalı çalışmalar da yapılabilir. Ayrıca bu yaş dönemlerinde bulunan çocukların akran ilişkileri ve zihin kuramı becerisi de ilişkisel olarak incelenebilir. Bu çalışmada zihin kuramı becerisinde cinsiyet faktörü önemli bir farklılık yaratmamıştır. Özellikle geleneksel cinsiyete ilişkin rol beklentilerinin zamanla arttığı düşünüldüğünde ilkokul dönemi ve ergenlik döneminde cinsiyet faktörünün etkisini değerlendiren çalışmalar yapılabilir.

Bu araştırma grubundaki çocukların çoğunun yanlış inanç görevlerine ilişkin görevlerde yeterli olmadığı görülmüştür. Çocuklar zihin kuramı becerisini geliştirilmek için kendilerine olumlu sosyal etkileşim sağlayan zengin sosyal deneyimlere ihtiyaç duymaktadır. Zihin kuramı, sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirilmesinin ve diğerleriyle etkili iletişim kurulmasının temel unsurlarından biridir. Bu nedenle zihin kuramı becerisi erken çocukluk döneminde desteklenmesi gereken önemli bir beceridir. Ebeveynlerin çocuklarıyla konuşma ve oyun oynama tarzı, çocukların başkalarının düşünce ve duygularını anlamalarına yardımcı olabilir. Ebeveynler çocuklarıyla kurdukları her etkileşim ve her konuşmada düşündüklerini ve hissettiklerini ifade eden sözcükleri ortaya çıkarma fırsatına sahiptirler. Özellikle günlük yaşamda karşılaştıkları sosyal durumları çocuklarıyla konuşurken ve sohbet ederken daha odaklı olarak zihinsel durum bildiren fiilleri (bilmek, istemek, inanmak, düşünmek vb) kullanarak çocuklarının diğerlerinin zihinsel durumlarını anlamalarına yardımcı olabilirler. Özellikle çocuklara hikaye okumak zihin kuramının gelişimini desteklemede çok iyi fırsatlar sunmaktadır. Çocuklara farklı sosyal sorunların ve çözümlerin sunulduğu hikaye kitapları okuyarak, farklı bireylerin aynı durum üzerinde farklı bakış açılarından olduğunu düşündürmek önemlidir. Böylece çocuklar diğerlerinin zihinlerinde var olan duygu, düşünce ve davranışları anlamaya başlayabilir ve

tahminler yürütebilirler. Zihin kuramı becerisinin gelişiminde özellikle kardeş ve akranlarıyla olan etkileşimler de önemlidir. Bu etkileşimlerde zihinsel durum fiillerini kullanmaya teşvik etmek de önemlidir. Okul öncesi dönem çocuğunun yaşantısındaki en önemli yetişkinlerden biri de öğretmenlerdir. Öğretmenler özellikle hikâye okuma ve drama gibi etkinliklerde çocukların zihin kuramı becerisini destekleyici çalışma fırsatları sağlayabilirler. Ayrıca rol yapma çalışmaları da çocukları diğer insanların bakış açılarını düşünmeye ve hareket etmeye teşvik eder. Sınıf içerisinde çocuklar arasındaki sosyal etkileşimlerde zihinsel durum bildiren fiilleri kullanmaları teşvik edilerek (Sence arkadaşın neden böyle düşünüyor? Arkadaşın sence ne istiyor? Neden böyle düşündün? Arkadaşın bunu biliyor mu? Nasıl biliyor? Arkadaşın neden üzgün? vb.) diğerlerinin zihinsel durumları hakkında tahminler yaptırılabilir. Öğretmenler sınıf içinde çocukların kendisinin ve diğerlerinin zihinsel durumlarını anlamaya (bilmek, inanmak, istemek, arzulamak, şüphe duymak, hoşlanmak vb.) yönelik çeşitli etkinliklere yer verebilirler.

Araştırmanın bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Bu çalışma Karabük ilindeki beş anaokulu ve bir anasınıfına devam eden 4-6 yaş çocuklarıyla sınırlıdır ve belirli bir zaman diliminde gerçekleştirildiğinden kesitsel nitelik taşımaktadır. Bu yüzden bulgularda neden sonuç ilişkisini yorumlarken bu sınırlılık dikkate alınmalıdır. Bu konuyla ilgili boylamsal çalışmalar yaparak neden sonuç ilişkisini açıklamaya yönelik daha derin bilgilere ulaşılabilir. Ayrıca bu çalışmada çocukların akran ilişkileri öğretmenleri tarafından değerlendirilmiş, zihin kuramı performansları ise bireysel görev temelli değerlendirmelerle ölçülmüştür. Gelecekteki çalışmalarda özellikle çocukların akran ilişkilerini değerlendirirken sosyometrik ölçümler kullanılarak zihin kuramı performanslarına ilişkin karşılaştırmalar yapılabilir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Araştırmaya başlanmadan önce Karabük Üniversitesi Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan etik izin alınmıştır (Tarih:05.10.2016, Toplantı no:2, Karar no:12). Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan anaokullarında uygulama yapabilmek için Karabük Valiliği'nden resmi izinler alınmıştır (Tarih:11.11.2016, Sayı:44653020-605-E.12766310). Son olarak da çocukların ailelerinden çalışmaya katılmalarında sakınca olmadığına dair izin alınarak araştırmaya başlanmıştır.

Yazarların Makaleye Katkı Oranları

Çalışma fikrinin geliştirilmesi (Ö.G.K, S.G), çalışmanın metodolojik olarak tasarımı (Ö.G.K.), veri toplama ve işleme (S.G.), verinin analizi ve yorumlanması (Ö.G.K., S.G.) ve makalenin raporlaştırılması (S.G., Ö.G.K.).

Çıkar Beyanı

Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

5. KAYNAKÇA

Aydın, M.Ş. (2015). *Çocuklarda (3-4 yaş) zihin kuramı ve kendini düzenleme becerisinin olumlu sosyal davranış üzerindeki etkisi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Badenes, L.V., Clemente Estevan, R.A. & García Bacete, F.J. (2000). Theory of mind and peer rejection at school. *Social Development*, 9(3), 271-283.

Badenes, L.V., Clemente Estevan, R.A.& García Bacete, F.J. (2000). Theory of mind and peer rejection at school. *Social Development*, 9(3), 271-283. doi.org/10.1111/1467-9507.00125.

Bora, E. (2009). Şizofreni spektrum bozukluklarında zihin kuramı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 269-281.

Bosacki, S.L. (2014). A longitudinal study of children's theory of mind, self-concept, and gender-rol *International Electronic Journal of Elementary Education*, 6(2): 213-228.

Büyüköztürk, Ş., Kılıç, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş.ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.

Büyüköztürk, Ş. (2013). Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı istatistik, araştırma deseni SPSS uygulamaları ve yorum (18. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.

Calero, C.I., Salles, A., Semelman, M.& Sigman, M. (2013). Age and gender dependent development of Theory of Mind in 6-to 8-years old children. *Frontiers in Human Neuroscience*, 7, 1-7. doi.org/10.3389/fnhum.2013.00281.

Charman, T., Baird, G. (2002). Practitioner review: Diagnosis of autism spectrum disorder in 2-and 3-year-old children. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(3), 289-305.

Curan, P. J., West, S. G. and Finch, J.F. (1996). The robustness of test statistics to non-normality and specification error in confirmatory factor analysis. *Psychological Methods*, 1(1), 16-29.

- Devine, R.T., Hughes, C. (2013). Silent films and strange stories: Theory of mind, gender, and social experiences in middle childhood. *Child Development*, 84(3), 989-1003.
- Dumontheil, I., Apperly, I.A. & Blakemore, S.J. (2010). Online usage of theory of mind continues to develop in late adolescence. *Developmental Science*, 13(2), 331-338.
- Dunn, J., Brown J., Slomkowski, C., Tesla, C. & Youngblade, L. (1991). Young children's understanding of other people's feelings and beliefs: Individual differences and their antecedents. *Child Development*, 62(6), 1352-1366.
- Dunn, J. (1995). Children as psychologists: The later correlates of individual differences in understanding of emotions and other minds. *Cognition & Emotion*, 9(2-3), 187-201.
- Etel, E. (2012) *Yuvalarda yaşayan okul öncesi dönemdeki çocuklarda sosyal yetkinlik, zihin kuramı ve yönetici işlevler* (Yüksek Lisans Tezi). Koç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gülay, H. (2008). *5-6 yaş çocuklarına yönelik akran ilişkileri ölçeklerinin geçerlik güvenirlik çalışmaları ve akran ilişkilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Gopnik, A., Astington J.W. (1988). Children's understanding of representational change and its relation to the understanding of false belief and the appearance-reality distinction. *Child Development*, 59(1), 26-37.
- Gözün Kahraman, Ö. (2012). *Zihin kuramına dayalı eğitim programının 48-60 aylık çocukların bilişsel bakış açısı becerileri ve prososyal davranışları üzerindeki etkisi* (Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kloo D, Perner J, Gritzer T. (2010). *Object-based set-shifting in preschoolers: Relations to theory of mind*. In: *Self and Social Regulation: Social Interaction and the Development of Social Understanding and Executive Functions*. (Eds: Sokol, B.W., Müller, U., Carpendale, J.I.M., Young, A.R, Iarocci, G.) p.193-217. New York: Oxford University Press.
- Kırtıl, İ. Y. (2016). *Dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu olan çocuklarda zihin kuramı becerileri* (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Bursa.
- Korucu, İ., Selcuk, B. & Harma, M.. (2017). Self-Regulation: Relations with theory of mind and social behaviour. *Infant and Child Development*, 26(3), 1-23.
- Moore, C., Frye, D. (1991). *Children's theories of mind mental states and social understanding*. Newyork, Psychology Press.
- Nikolayev, M. (2015). *Improving preschoolers' theory of mind skills with digital games: A training study*. (Doctoral Dissertation). George Mason University Education, ABD. (Director: Kevin Clark).
- Olson, D.R, Astington J.W., & Harris, P.L. (1988). *Developing theories of mind*. p. 1-15. England, Cambridge University Press.
- Ronald, A., Happe, F., Hughes, C., & Plomin, R. (2005). Nice and nasty theory of mind in preschool children: Nature and nurture. *Social Development*, 14(4), 664-684.
- Premack, D., Woodruff, G. (1978). Does the chimpanzee have a theory of mind? *Behavioural and Brain Sciences*, (4), 515-52.
- Salı, G. (2014). *Okul öncesi dönem çocuklarında akran ilişkilerinin ve akran şiddetine maruz kalmanın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43 (2), 195-216.
- Sarı, O.T. (2011) *Zihin kuramı hikayeleri testinin Türk Çocukları'na uyarlanması ve okul öncesi dönemdeki normal gelişim gösteren zihin engelli ve otizimli çocukların zihin kuramı gelişimlerinin karşılaştırılması* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Sarı, O.T. (2014). *Zihin kuramı ve teorik uygulamalar*. Ankara, Eğiten Kitap.
- Smiley, P.L. (2001). United states patent No. 6,263,341. Washington, DC: U.S. Patent and Trademark Office.
- Suway, J.G., Degnan, K.A., Sussman, A.L. & Fox, N.A. (2012). The relations among theory of mind, behavioral inhibition, and peer interactions in early childhood. *Social Development*, 21(2), 331-342.
- Uluyurt, F. (2012). *Bazı değişkenlere göre okul öncesi eğitim kurumuna devam eden 5-6 yaş grubu çocuklarının akran ilişkileri* (Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Vanegas, S.B. (2007). *Contributions of language and inhibition on theory of mind in monolingual Spanish Preschoolers.*(Master Thesis) The University of Texas, USA

Walker, S., Irving, K., & Berthelsen, D. (2002). Gender influences on preschool children's social problem-solving strategies, *The Journal of Genetic Psychology*, 163(2).

Walker, A. (2005). A European perspective on quality of life in old age. *European Journal of Ageing*, 2(1), 2-12.

Walker, S. (2005). Gender differences in the relationship between young children's peer-related social competence and individual differences in theory of mind. *The Journal of Genetic Psychology*, 166(3), 297-312.

Wellman, H.M. Phillips, A.T.& Rodriguez, T. (2000). Young children's understanding of perception, desire and emotion. *Child Development*, 71(4), 895-912.

Wellman, H.M., Liu, D. (2004). Scaling of theory-of-mind tasks. *Child development*, 75(2), 523-541.

White, L.K., Suway, J.G., Pine, D.S., Bar-Haim, Y. & Fox, N.A. (2011). Cascading effects: The influence of attention bias to threat on the interpretation of ambiguous information. *Behaviour Research and Therapy*, 49(4), 244-251.

Wimmer, H., Perner, J. (1983). Beliefs about beliefs: Representation and constraining function of wrong beliefs in young children's understanding of deception. *Cognition*, 13(1), 103-128.

6. EXTENDED ABSTRACT

The theory of mind, one of the most important social cognitive abilities that play a role in human social interaction, begins to develop from early childhood. The theory of mind, which is based on the individual's ability to be aware of both his and her cognitive status and other people's cognitive states, refers to the person's understanding of the underlying causes of himself and other people's behaviour. The basic concepts in the theory of mind are the beliefs, desires and intentions used to predict why one is acting in a particular way or how one will behave since the first years of life, the success of social relations is based on the ability of other people to realize their cognitive and emotional processes. The relationship between competent interactive behaviour and mental state can be explained as the reason why children who do not have this skill are less successful in their relationships with their peers. These children are more likely to have long-term social adaptation problems as a result of constant peer relations difficulties.

The aim of this study is to examine the relationship between the theory of mind theory and peer relations of pre-school children. In the study, relational screening model was used in order to examine the relationship between the pre-school children's theory of mind skills and their peer relations. The reachable universe of the study is composed of 4-6-year-old children attending preschool education in kindergartens and primary schools. 155 children, 77 girls and 78 boys, were the study group of the research. "Personal Information form" in order to collect some personal information about the child and his family, "Theory of Mind Scale" developed by Wellman and Liu (2004) to evaluate children's theory of mind skills and "Child Behaviour Scale" developed by Ladd and Profilet (1996) to measure children's peer relations were used in the study. During the data analysis process, according to Kolmogorov Smirnov Test results, t-Test for binary variables, ANOVA and correlation analysis for three and more variables were used during the data analysis process.

As a result of the research, it was determined that the gender of the preschool children was not effective in the ToM scores. It is noteworthy that both girls and boys have low score averages in the Open False Belief and Content False Belief duties. Considering that the most important duties determining the theory of mind are false belief duties, it can be said that the theory of mind did not develop enough in most of the group studied. It was observed that gender was effective in the dimensions of aggression against peers and extreme mobility among pre-school children which are the sub-dimensions of CBS. It can be said that boys exhibit more mobile and aggressive behaviours than girls. It was found that the age of the preschool children was effective in the performance of ToM' Information Access and Content False Belief duties. It can be said that the age group of 5 is more successful in these duties. In the study, no significant difference was found in the sub-dimension scores of the CBS in terms of children's ages. In other words, peer relations did not show any difference among the children in the 4-6 age group. This result may be due to the fact that the age groups are close to each other. Finally, the relationship between the theory of mind and peer relations of pre-school children was investigated in the study. Significant correlations were found between CBS and ToM scores. It was found that there was a weak negative relationship in the CBS Excessive Mobility dimension and ToM Information Access and Content False Belief duties performances. The reason for this weak relationship may be the fact that preschool period is the time the theory of mind begins to develop newly. In general, although the theory of mind has an effect on peer acceptance, this effect appears to increase in parallel with the increase in age.

Identifying and supporting the development of children with poor theory of mind at an early age may help to take measures to help reduce the tendency for peer bullying. Age is an important factor in the development of the theory of mind. In this study, the theory of mind theory of pre-school age children was examined and it was observed that they showed poor performance in

open false belief and content false belief duties. Comparative studies by age can be done by evaluating the theory of mind theory of primary school children and adolescents. In addition, peer relations and the theory of mind can be examined in these ages. In this study, gender factor did not make a significant difference in the theory of mind skill. Considering the fact that traditional gender-related role expectations increase over time, studies evaluating the effect of gender factor in primary school and adolescence can be done.

Most of the children in this research group were found to be insufficient in the false belief duties. In order to develop the theory of mind skills in children, they need rich social experiences that provide positive social interaction. Therefore, the theory of mind is an important skill to be supported in early childhood. The way parents talk and play with their children can help children understand the thoughts and feelings of others. Parents have the opportunity to bring out the words that express their thoughts and feelings in each conversation with their children. Especially reading a story to children offers very good opportunities to support the development of the theory of mind. Interactions with siblings and peers are also important in the development of the theory of mind. It is also important to encourage the use of mental state verbs in these interactions. One of the most important adults in the life of preschool children is the teachers. Teachers can provide opportunities to support children's theory of mind in activities such as story reading and drama. In addition, role-playing studies also encourage children to think and act on other people's perspectives.